د. نوری دەرسیمی

دەرسیم
لە مێژووی کوردستاندا

د. ئەحمەد فەتاح دزەیی

لە تورکییەوە کردوویە بە کوردی

چاپی یەکەم

هەولێر – 2001

پێڕست

بابەت

- چۆن ئەو کتێبەم دەست کەوت
١١
- پێشەکی نووسەر
١٥
- دەرسیم (دێرسیم)
١٧
- دام و دەزگای ئیداری تورک لە دەرسیم
٣٥
- جەژنەکان
٥٠
- شارەکان
٥٥
- مافی ئافرەت و خێزان
٥٧
- شایی (گۆڤەند)
٥٩
- خواردن و چێشت
٦١
- ناوچەکانی دەرسیم
٦٤
- ناوچەکانی دەرسیمی رۆژئاوا
٦٦
- ژمارەی دانیشتوانی دەرسیم
٨٢

- دەڤەری مەلاتیا
٨٣
- دەڤەری سیواس
٨٦
- دەڤەری ئەرزینجان
٩٣
- ناوچەی رەفاهیە
٩٥
- بنەچەو ئەسڵی دەرسیمیان
٩٦
- دەڤەری دەرسیم لە سەردەمی عوسمانلیدا
١٠١
- کارەساتی دەرویش پاشا
١٠٤
- جووڵانەوەی سەربازی
١٠٥
- جووڵانەوەی سەربازی بۆ سەر دەرسیم
١٠٧
- لە جەنگی جیهانی یەکەمدا
١١٨
- ئەنجامی هاوکاری دەرسیمیان لەگەڵ رووس و ئەرمەندا
١٣٥
- دامەزرانی دام و دەزگای رژێمی تورکیا لە دەرسیم
١٣٩
- شۆڕشی سەربەخۆی کوردان لە کۆچکیری
١٤٢

- بەندەش کوردم
١٥٧
- لەبەر چی لە گفتوگۆ سەرنەکەوتین
١٩٤
- دەرسیم لە شۆڕشی شێخ سەعیددا
١٩٦
- گفتوگۆیەکی مێژوویی
٢١١
- تورکەکان چۆن خۆیان بۆ لەناو بردنی دەرسیم سازو ئامادەکربوو
٢١٤
- شۆڕشەکانی خێڵی کۆچان
٢٢٢
- ناوەڕۆکی لێکۆڵینەوەو پشکنینی گشتی و کاروکردەوەکانی لە دەرسیمدا چییە؟
٢٢٨
- بنکەی نەهێنی لێکۆڵینەوەی گشتی یەکەم
٢٣٣
- جێبەجێ کردنی پیلانەکانی هەیئەتی لێکۆڵینەوەی گشتی لەلایەن فەخری شێتەوە
٢٣٩
- ئەو رێگا چارەیەی سەبارەت بە ناسکی کێشەکەوە دامنابوو
٢٤٨
- ئەو گیروگرفتانەی تووشم بوون
٢٦٢
- سەرەنجامی ترسناکی فەخرییە شێتی پارێزگار
٢٦٦
- سەرەنجامی ئیبراهیم نالی لێکۆلەرەوەی ئاسایش
٢٦٩

- سەرەتایی نەخشەی دوا هێرش لە دژی دەرسیم
٢٧٠
- شۆڕشەکانی ئاگری
٢٧١
- کۆمەڵەی خۆیبوونی کورد
٢٧٣
- دەرسیم لە شۆڕشەکانی ئاگریدا
٢٧٥
- دوا خۆسازدانی لەشکری کورد
٢٧٧
- دەسپێکی جووڵانەوەی سەربازی تورک
٢٨٣
- شەڕی دەرسیم
٢٨٨
- کۆمەڵکوژی دەرسیم
٣٠٩
- پەیمانە ترسناکەکان
٣١٣
- شۆڕشی کورد چۆن بەرپابوو؟
٣١٧
- پرسیارێک لەکاربەدەستانی تورک دەکەین
٣٢٧
- بانگەوازێک بۆ لاوان
٣٣٣
- تۆڵە
٣٣٥

وێنەی بەرگی کتێبەکە

وێنەی نوری دەرسیمی

چۆن ئەو کتێبەم دەست کەوت

پێشەکي وەرگێڕ

خوالێخۆشبوو کاکم عەلی فەتاح دزەیی لە کۆلیجی یاسا لە شام دەیخوێند کە گەڕایەوە کتێبێکی لەسەر دەرسیم بەزمانی تورکی لەگەڵ خۆی هێنابوو، لە ساڵی (١٩٦٠)دا بە دیاری دابوویە دکتۆر عەبدولڕەزاق شەهاب دەباغی نیشتەرگەر لە هەولێر. لە تەمووزی/ ١٩٩٧دا وێنەیەکم لەکتێبی (مەم و زینی ئەحمەدی خانی) لێکۆڵینەوەی عەلی فەتاح دزەیی، بە دیاری پێشکەش بە دکتۆری ناوبراو کرد، لەوکاتەدا چاك بوو ئەویش بەبیری هاتەوە کە کتێبێکی تورکیی هەیە، ڕۆژی پاشتر بۆی ڕەوانە کردم و کتێبەکەش (دەرسیم لە مێژووی کوردستان–دا) بوو کە بە پیتی لاتینیی تورکی نووسراوە. لەراستیدا زۆر هەوەسم پێ هات و لە کانگەی دڵەوە سوپاسم کرد، چونکە بەراستی دیارییەکی زۆر بە نرخ و بێ هاوتابوو.

(دەرسیم: لەمێژووی کوردستان–دا) لە لایەن شۆڕشگێڕ و مێژوونووس و زانای کورد خوالێخۆشبوو پزیشکی دروستی ئاژەڵ، محەمەد نوری دەرسیمی ناودێر بە بەیتار نوری (٣/ ١٨٩٢–٢٢/٨/١٩٧٣)[1] کە یەکێ بووە لەسەرکردەکانی لەشکری شۆڕشگێڕی کوردستان، بە کوردی نووسراوە و هەر بەخۆشی کردوویە بە تورکی و لە ساڵی (١٩٥٢)دا لە چاپخانەی (العانی) لە (حەلەب) چاپی کردووە و هەر وەکو (گەنجینەی زیوینی مێژووی کوردستان) بە دیاری بۆ هاوڕەگەزانی خۆی بەجێ هێشتووە. بەتایبەتی بۆ ئەو دەربەدەرانەی لە ڕۆژئاوای تورکیان و کوردی نازانن تا سوودی لێ وەربگرن. لەسەرینی ئەمەوە ئەمنیش کردمە کوردی، چونکە خوێندەواری ڕۆژهەڵات و باشووری کوردستان، زمانی تورکی نازانن و پێویستە هەر کوردێك ئەم کتێبە بخوێنێتەوە. ئیدی تێدەگا کە دەرسیم چییە و دوژمن و بێگانان چەندین کارەساتی نا هەمواریان بەسەردا هێناوە.

هەر وەکو لەپێشدا گوتمان دکتۆر دەرسیمی یەکێ بووە لە ئەندازیار و سەرکردەکانی لەشکری شۆڕشگێڕانی کوردستانی باکوور و هاوبەشیی کردووە لە هەموو شۆڕشەکاندا، چونکە خۆی ئەندامی (کۆمەڵەی تەعالی کوردستان) بووەو، دەستێکی باڵای هەبووە لە دامەزراندنی بنکەکانی (کۆمەڵە) لە شارو شارۆچکەکانی کوردستاندا و بۆ ئەمەش هاموشۆی هەموو هۆز و خێڵەکانی کردووە و شارەزایان بووە. ئیدی زۆر بەجوانی لە بابەت شێوەی زمان و ئایین و ڕەوشت و پیشەی هۆزەکانی نووسیوەو لەبارەی جوگرافیای ناوچەکان دواوە و نەخشەی باکووری کوردستانی دیاری کردووەو ناوی سەرکردە،

---

[1] ئەو مێژووە، لە گۆڤاری گولانی عەرەبی، ساڵی یەکەم ژمارە (٨)ی (١٩٩٧/١/٢٥) لە لاپەڕە (٥٢) وەرگێراوە.

هۆزەکـان، ناوچـەکان و ئـەوجێگا گرینگانەی شەڕی گەورەیان تێدا کراوەو جێگا پیرۆزەکانی بە رەش نووسـیوەو هـەندێکیانم بەپیـتی لاتیـنی نووسـیوەتەوە، مـن لـەو بـڕوایەدام کـە پیـتی لاتینی لە هەموو شـێوەکانی زمـانی کـوردی دەوەشـێتەوە و لە داهاتووشدا هەر پیتی لاتینی لە نووسینی کوردیدا بەکار دەهێـندرێ. هـەروەها بـەجوانی باسـی شۆڕشـەکانی بـاکووری کوردسـتانی کـردووە و بـە وردی روونی کردۆتەوە وەك:

١- شۆڕشی هۆزی کۆچکری (١٩١٨)

٢- شۆڕشی پیران (١٩٢٥)

٣- شۆڕشی هۆزی کۆچان (١٩٢٧)

٤- شۆڕشی ئاگرین (١٩٢٧)

٥- شۆڕشی دەرسیم (١٩٢٦/١٩٣٦/١٩٣٨)

لێـرەدا دیـارە کـە ژیـلەمۆی ئاگـری شۆڕشـەکانی کۆچـکری، پـیران، کۆچـان، ئاگـرین و دەرسـیم دانەمـرکاوەتەوەو یـەك لـە دوای یـەك دەسـتی پـێ کردووەو تێك هەڵگشاون و درێژەیان پـێ دراوە تاکو مانگی (١٩٣٨/١١)و بە کۆتاهاتنی شۆڕشی دەرسیم پەردەی رەشیان بەسەر دادراوە.

لێرەشدا پێویستە بزاندرێ کە دکتۆر نوری دەرسیمی-ی نەمر هەر چاوەڕێی گزنگی ئەو رۆژە بووە کـە هەسـت و دەروونـی رۆڵـە دلێرەکانی کـورد هوشـیار ببێـتەوەو بـەبێ پشـوودان لـە رێگـای راسـتی کوردایـەتیدا تێبکۆشـن و بـە دەسـت و بـازووی خۆیـان ئاوارەکانی هەندەران رزگار دەکەن و پێك شاد دەبـنەوە لـە کوردستانێکی ئازاد و سەربەخۆدا ئەوجا رۆڵەی کورد دەتوانێ بڵێ تۆڵەی خوێنی باپیرانی لـە دوژمـن کردۆتەوە. شایانی باسە لێرەدا دیاری بکەم کە دکتۆر دەرسیمی، لە زۆر جێگا رۆژ و مانگی بـەپێی مێـژووی زاییـنی و ساڵیشـی بـەپێی مێـژووی کۆچـی نووسیوەو لەبەر هەندێ منیش وەکو خۆی نووسیومەتەوە.

لـە کانگـەی دڵـەوە تکـا دەکـەم کـە لێـم ببوورێ، چونکە تاکە هیوام تەنها ئەوەیە ئەگەر توانیبم گەنجیـنە پیرۆزەکـەی زاخـاو بدەمەوە و بیخەمە بەرچاوی خوێندەواری بەڕێز هەروەکو خۆی بە یادگار بۆیانی بەجێهێشتووە، پەرتووکخانەی مێژووی کوردی برازێنێتەوە و سوودی لێ وەربگیرێ.

هەر بژی کورد و کوردستان

دکتۆر ئەحمەد فەتاح دزەیی

شارەزای دەردی دڵ و دەروون و ئەلیکترۆ کاردیۆگرافی

١/نەورۆز/ ٢٦٩٩ کوردی - ٢١/مارت/ ١٩٩٩ز

هەولێر